

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

NGWANAITSEELE 2018

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2½

Pampiri e, e na le ditsebe di le 25.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Buisa tsebe e ka kelotlhoko pele o ka simolola go araba dipotso.
2. O se ka wa leka go buisa pampiri yotlhe. Lebelela lenaneo la diteng mo tsebeng ya bone, mme o tshwae dipalo tsa dipotso tse di boditsweng mo dikwalong tse o di buisitseng monongwaga. Morago ga moo, buisa dipotso tse, mme o tlhophe dipotso tse o batlang go di araba.

3. Pampiri e, e na le DIKAROLO di le THARO:

KAROLO YA A:	Poko	(30)
KAROLO YA B:	Padi/Ditlhangwa tsa setso	(25)
KAROLO YA C:	Terama	(25)

4. Araba DIPOTSO di le TLHANO: Di le THARO mo KAROLONG YA A, e le NNGWE mo KAROLONG YA B le e le NNGWE mo KAROLONG YA C ka mokgwa o o latelang:

KAROLO YA A: POKO
MABOKO A A TLHAOTSWENG – Araba dipotso di le PEDI.
LEBOKO LE LE SA TLHAOLWANG – Araba potso e.

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO
Araba potso e le NNGWE.

KAROLO YA C: TERAMA
Araba potso e le NNGWE.

5. TLHOPHO YA DIKARABO MO KAROLONG YA B (PADI KGOTSA DITLHANGWA TSA SETSO) LE MO KAROLONG YA C (TERAMA):

Araba FELA dipotso tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama tse o di ithutileng.

Araba potso e le NNGWE ya TLHAMO le e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya C. Fa o arabile dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG ya B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG ya C.
Dirisa lenaneonetefatso go go thusa.

6. BOLEELE JWA DIKARABO

Karabo ya potso ya tlhamo ya poko e tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 250–300.

Dikarabo tsa dipotso tsa tlhamo tsa padi kgotsa ditlhangwa tsa setso le terama di tshwanetse go nna mafoko a a ka nnang 400 - 450.

Boleele jwa dikarabo tsa dipotso tse dikhutshwane bo laolwe ke maduo a a neetsweng. Dikarabo tsa batlhatlhojwa di totobale, mme di nne maleba.

7. Latela ditaelo kwa tshimologong ya KAROLO e NNGWE le e NNGWE.
8. Nomora dikarabo tsa gago ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo pampiring ya dipotso.
9. Simolola KAROLO e NNGWE le e NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
10. Tiriso ya nako e e tshikinngwang.

KAROLO YA A: Bonnye metsotso e le 40

KAROLO YA B: Bonnye metsotso e le 55

KAROLO YA C: Bonnye metsotso e le 55

11. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

LENANEO LA DITENG

Tsebe e, e naya batlhatlhojwa tshedimosetso tebang le tlhopho ya dipotso tse ba batlang go di araba kwa ntle ga go buisa pampiri yotlhe.

KAROLO YA A: POKO			
Poko e e tlaotsweng: Araba dipotso dingwe le dingwe di le PEDI.			
PALO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MADUO	TSEBE
1. 'Sego sa metsi'	Potso ya tlhamo	10	6
2. 'Thulamotse'	Dipotso tse dikhutshwane	10	7
3. 'Madubadube a 1939'	Dipotso tse dikhutshwane	10	8
4. 'Tlhaolele'	Dipotso tse dikhutshwane	10	9
LE			
Poko e e sa tlhaolwang: Batlhatlhojwa botlhe ba TSHWANETSE go araba potso e.			
5. 'Mahutsana a Modiri'	Dipotso tse dikhutshwane	10	10
ELA TLHOKO: Araba POTSO e le NNGWE YA TLHAMO le POTSO e le NNGWE YA TSE DIKHUTSHWANE. Fa o araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C. Mo KAROLONG YA B le mo KAROLONG YA C araba potso e le NNGWE fela.			
KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO			
PADI: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo pading e o e tlhaoletsweng.			
6. <i>Leba Seipone</i>	Potso ya tlhamo	25	11
7. <i>Leba Seipone</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	11
8. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Potso ya tlhamo	25	13
9. <i>Omphile Umphi Modise</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	13
10. <i>Masego</i>	Potso ya tlhamo	25	15
11. <i>Masego</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	15
12. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Potso ya tlhamo	25	17
13. <i>Ntlhomole Mmutlwa</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	17
KGOTSA			
DITLHANGWA TSA SETSO: Araba potso e le NNGWE fela go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse o di tlhaoletsweng.			
14. <i>Ditlhangwa Tsa Setso</i>	Potso ya tlhamo	25	19
15. <i>Ditlhangwa Tsa Setso</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	19
KAROLO YA C: TERAMA			
Araba potso e le NNGWE.			
16. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Potso ya tlhamo	25	22
17. <i>Matsapa di a tsaya kae?</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	22
18. <i>Ga se Lorato</i>	Potso ya tlhamo	25	24
19. <i>Ga se Lorato</i>	Dipotso tse dikhutshwane	25	24

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, araba potso ya TLHAMO e le NNGWE le potso e le NNGWE ya DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE. Ga o a tshwanela go araba dipotso tse PEDI tsa tlhamo kgotsa dipotso tse PEDI tse dikhutshwane.

LENANEONETEFATSO

Lebelela lenaneonetefatso go rurifatsa fa o arabile palo ya dipotso e e tlokegang.

KAROLO	PALO YA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE DI ARABIWANG	TSHWAYA (✓)
A: Poko (Poko e e tlaotsweng)	1–4	2	
A: Poko (Poko e e sa tlaolwang)	5	1	
B: Padi/Ditlhangwa tsa Setso (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	6–15	1	
C: Terama (Tlhamo kgotsa dipotso tse dikhutshwane)	16–19	1	

ELA TLHOKO: Mo DIKAROLONG tsa B le C, netefatsa gore o arabile potso e le NNGWE ya tlhamo le e le NNGWE ya dipotso tse dikhutshwane.

KAROLO YA A: POKO**MABOKO A SETSWANA – MK Mothoagae**

Dipotso di tlaa bodiwa go tswa mo mabokong mangwe a le MANE a a tlhaotsweng le go tswa go le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba dipotso DINGWE le DINGWE di le PEDI go tswa mo mabokong a a tlhaotsweng le le LENGWE le le sa tlhaolwang. Dipotso tsa maboko a a tlhaotsweng di tlaa tlhagelela pele, mme go latele tsa leboko le le sa tlhaolwang.

ELA TLHOKO: Araba potso ya leboko le le sa tlhaolwang.

POKO E E TLHAOTSWENG

Araba dipotso di le PEDI go tswa mo go di le nne tse di boditsweng.

POTSO 1: POTSO YA TLHAMO

Buisa leboko le le latelang, mme morago o kwale tlhamo e mo go yona o tlhagisang diteng tsa leboko le, ka ga sego sa metsi. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 250–300.

SEGO SA METSI – G Setlalekgosi

- 1 Goroga tlhe sentle monyana wa me
- 2 Bomma tlhe lo se mo gase thata
- 3 Lekanyetsang 'nawa tsa lona lo a mmolaya
- 4 O remele kgakajana ka mogoma oo mma
- 5 Rra tlhe selepe sa gago se ratile go mo rema.
- 6 Nkele, ke go diladiletse ntlwana ke eo
- 7 Fa o ka tsoga pele ga me mma ke go kaele
- 8 Lefeelo le ka fa pulelong ya setswalo sa sesoa
- 9 Dipitsa le gotlhe di nna kwa motsheo
- 10 E ne e re o tlhaetse o tsenya tlhogo moruting
- 11 O se tshabe go ikuela ke mmaago ngwanaka.
- 12 Heela mosetsanyana ke wena o semenya!
- 13 Setete ke wena; e keteng o minnwe ka nko
- 14 Legololegwana! Ka motwane e kete wa eng
- 15 Kgotsa e kete wa phatsa ya moselesele!
- 16 Mo ke ga me mma ga se ga mmaago
- 17 Ke utlwile ga twe Ntshadi o seketletsa dikeledi
- 18 O mmita Nkele boo o raya go ela lemina
- 19 Ke lwa bofelo letsatsi le go bonega marago
- 20 Ke se tlhole ke bona sepe se le makgome
- 21 Wena ke jaaka o kwaletse ngwanake ke sa itse
- 22 Ditsagana ga ke di batle, ke batla sego sa metsi mma.

[10]

POTSO 2: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

THULAMOTSE – JSS Shole

- 1 Ditshipi ke tsele, di tla di thula mabota,
- 2 Di raletse, di a kgopha, di a sila!
- 3 Ngwana wa motho o metlha le lerole,
- 4 Modumo wa tsona o bipa le dilelo:
- 5 Lesea le bokoletse, mosadi a tlhaba mokgosi;
- 6 Monna o rile ke a makala, a diga dikgono,
- 7 Boraro ba itshelatshela dikgaswanyana
- 8 Ba swe ba etse go sutela Mathulwe.

- 9 Ke yole, e bile o fetile,
- 10 'Lapa le setse le ikgonere.
- 11 Ke yole, o lebile ga molebelebe,
- 12 Thulamotse, tlhe, o ne o botsa, re a rapela,
- 13 O nne o kopa bona, o re leofetse.
- 14 O raletse phuphu tsa borraetsho.

- 15 Ga twe kwa re go yang letlhafula ke toro
- 16 Maruo ga a kitla a fula sesolo,
- 17 A ka senyetsa base mongwe masimo
- 18 A ka nwa metsi a letamo
- 19 A ntlha re ka fudusiwa le sekgwa sele
- 20 Re tlaa tla go kgobama mo sekakaneng,
- 21 Re ikora marapo, re ikapara matlalo
- 22 Sebi sa kgomo re ka se bona kae,
- 23 Dikgomo di phela ka motshikiri?

- 24 Kwa morago matlotleng go tlhomilwe;
- 25 Botlhatlhaganye ba ba mabone;
- 26 Ditshipi ke tseo mma di a ikepela,
- 27 Di ile go tlhotlhora lefatshe mogodu,
- 28 Naare majwana ao, e a ja e omang,
- 29 Le ka bo le re nathetse re ne re tlaa utlwa?

- 2.1 Maikutlo a mmoki ke afe ka ga Thulamotse? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 2.2 Naya ponagalo ya poko e e mo moleng 14 le mosola wa yona. (2)
- 2.3 Naya sekapuo se se mo moleng 15 le mosola wa sona. (2)
- 2.4 Tlhalosa mela 22 le 23 go ya ka diteng tsa leboko. (2)
- 2.5 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)

[10]

POTSO 3: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

MADUBADUBE A 1939 – JM Lekgetho le ba bangwe

- 1 Le epile ja ba ja tlhakana moseja ole.
- 2 Ga twe go thata, kgomo e tsentse tlhako kgamelong,
- 3 Thamo ya phala khibidu; ga twe go dubegile,
- 4 Go a faratlhatlhanngwa, ga go jewa diwelang.
- 5 Bommabana ba lela mo go botlhokotlhoko,
- 6 Ba gadima tlase boo ba gadima godimo.
- 7 Ga twe go a boitshega, ga go itsiwe boroko,
- 8 Go lala go khidia sefako sa marumo.
- 9 Bontsintsi ga bo na kwa bo latsang tlhogo gona,
- 10 Ba fetogile bakgarakgatshegi ba bofelo.
- 11 Go itatswa kgabo ya molelo mo magabona,
- 12 E ja e be e wetsa motshegare le bosigo.
- 13 Thaka ya makau e tlogetse magae le metse,
- 14 E ineetse go lala godimo ga dithaba,
- 15 Ga se bothatanyana, gompieno go sulafetse,
- 16 Go tswana fela gare ga mawatle le metlhaba.
- 17 Ga twe monongwaga phatshwana ga e thuse sepe,
- 18 Go busa dinonyane tsa loapi, difofane;
- 19 Mo metsing gona go fete go iphetlhe sekepe
- 20 Sa sekakadimelela, sekepe sa sesapi.
- 21 E ya gompieno ga se e e tlholang e bolelwa.
- 22 Gompieno go thulane botlhale le bo bongwe,
- 23 Ka go rakanye bona tota bana ba go tsalwa
- 24 Ga ba ga lebagana ditshwangtshwang le tse dingwe.

- 3.1 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
 - 3.2 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo meleng 2 le 3 le mosola wa yona. (2)
 - 3.3 Naya sekapuo se se mo moleng 8 le mosola wa sona. (2)
 - 3.4 Tlhalosa bokao jwa mela 17 le 18 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)
 - 3.5 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)
- [10]**

POTSO 4: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

TLHAOLELE – OH Segano

- 1 Ngwana o kile a bonwa Aforikaborwa
- 2 A bonwa ka maikaelelo magolo-segolo
- 3 Bammopi ba mo itumeletse segolo
- 4 Kgolo ya gagwe e tlisitse kutlobotlhoko.
- 5 Bangwe ba re o tlile ka Maesemane
- 6 Bangwe ba re o tlile ka Maaforikanere
- 7 Bantsho bona ba re ga ba na seabe ka ena
- 8 Ka a tsaletswe go ba kgobola mekwatla.
- 9 Ngwana o filwe leina -Tlhaolele
- 10 Leina lebe seromo, 'ina lebe ga twe le a roma.
- 11 Lorato ga a ka a le amogela fa e se kilo
- 12 Bangwe ba mo tlhoile tsalong go fitlha losong.
- 13 Bana ba Aforika ba kgaoganngwa digongwana
- 14 Batho ba ipona jaaka Basweu, Bantsho le Maintia
- 15 Dinaga tsa ntle tsa gana seo lebaibai
- 16 Sebetsasegolo ya nna ikgatoloso le dikiletso.
- 17 Bokhutlong batsadi ba ngwana ba mo latlha
- 18 Ba kopa boitshwarelo ka ntlha ya ditiro
- 19 Ba re ngwana ga a ka a lere boikhutso
- 20 Tsalo ya gagwe e lerile matlhotlhapelo.
- 21 Basweu ba ne ba iphetotse batlhopiwa ke o mogolo
- 22 Ba laolela bangwe tulo le botshelo
- 23 Ga tsoga diletseng ba sa solofela
- 24 Ba bona fa tshiamo e le polao ya ga tlhaolele.

- 4.1 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
 - 4.2 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 1 le 2 le mosola wa yona. (2)
 - 4.3 Naya ponagalo ya poko e e mo moleng 10 le mosola wa yona. (2)
 - 4.4 Tlhalosa mela 15 -16 jaaka e dirisitswe mo lebokong. (2)
 - 4.5 Ke thuto efe e o e ungwang go tswa mo lebokong le? (2)
- [10]**

LE

POKO E E SA TLHAOLWANG**POTSO 5: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MAHUTSANA A MODIRI – NCD Mogotsi**

- 1 Modiri a golega letsatsi le eme,
- 2 A latlhela dikgomo thiteng a gaketse,
- 3 A ngwangwalala le tema a sa itshoge tlala,
- 4 Mme ba ba kutlwelobotlhoko ba mo naya diatla.
- 5 A di latlhela motlhong pula e etile,
- 6 Seme a se latihetse legetleng ka bokete,
- 7 Mme a di tsamaya thoko mala a lela,
- 8 A tlamile borokgwe ka tele le motantanyane.
- 9 Lekote la re, tsebe, tsebe, tsebe,
- 10 Tse di mebitlwa ditlhogong di ntse di itshokile.
- 11 A ya le tsona, monnamogolo, a sa fele pelo.
- 12 Tlhabolola, tlhaba, se tlhabe thata!
- 13 Mogomotsi wa ditšhaba le phologolo
- 14 O le lehufa re ka bo re sule,
- 15 Mme ra bolawa ke tlala peo re e botegile;
- 16 Ga re seto, ga re tala, ga bo ga re fiii!
- 17 Sefako sa hupela tedu pelong,
- 18 Mme matsapa a modiri a fetoga lefela;
- 19 Sa fola dijalo mo go botlhoko
- 20 Mme tshimo ya sala ka dikutwana.
- 21 A goga dinao motsofe, ka bokete,
- 22 Keledi e rothela sakeng la bo-selelo;
- 23 Letshwamina-a-matshaba-mosi a okomela,
- 24 Mme ga nna maragaraga sefatlhegong sa modiri.

- 5.1 Maikutlo a mmoki ke afe mo lebokong le? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
 - 5.2 Mmoki o kaya eng ka mola 3 wa leboko? (2)
 - 5.3 Naya sekapuo se se dirisitsweng mo moleng 7 le mosola wa sona. (2)
 - 5.4 Naya ponagalo ya poko e e tlhagelelang mo moleng 22 le mosola wa yona. (2)
 - 5.5 Ke thuto efe e o e ungwang go tswa mo lebokong le? (2)
- [10]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse di tlhaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo pading kgotsa ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

PADI

Araba potso e le NNGWE go tswa mo pading e o e buisitseng.

POTSO 6: POTSO YA TLHAMO**LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Bapisa thuto e e fitlhelwang mo pading e, le e re itemogelang yona mo dikolong gompiono. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 7: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****LEBA SEIPONE – Kabelo Kgatea**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO A

E rile nako nngwe a sa ntse a tshwaragane le go beola batho ba gagwe, a bona mosadi wa motho yo montsho a tsamaya le ngwana wa mosimane yo o tshwanang le mosimane yo a tlwaetseng go mmona mo seiponeng go tswa bongwaneng.

Mosimane wa teng a eme a makaletse Motswagauteng. Mosadi yole a mmeola. A fitlha a mo phamola ka seatla le go feta a mo kgokgothisa botlhoko. 5

'O bogetseng? ... a ga o itse gore dilo tse di ja diritibatsi.' A feta a ntse a mo omanyala jalo go fitlha ba tsena ka lebenkele. Mosimane a tsamaya a gadimile kwa morago. Motswagauteng a ba bogela go fitlha ba tikela.

E rile thapama eo, a ntse a beola jalo, a bona mosimane yole gape. Le ena a eme mo moleng. 10

A mo gwetla ka seatla le go mo tsaya sekweni.

'O mang monna?'

'Ke nna *Janie*.'

'O batla eng fa *Janie*?'

Janie wa teng a ingwayangwaya tlhogo. Morago a re, 'Le nna ke tlile go ipoma, bontsi jwa borangwane mo *Hillbrow* ba ipomile.' 15

Motswagauteng a ntsha pelwana ya keetane e a e filweng ke mosadi yole wa kwa polaseng ya ga Mokwepa. A e bula le go botsa *Janie* gore a o itse mosadi yo o mo setshwantshong. Mosimane a tlhoma setshwantsho matlho. Morago a thikitha tlhogo.

Motswagauteng a mo supetsa aterese e e kwadilweng mo letlhakoreng le lengwe la sekhurumelo sa pelwana. Mosimane a se tlhoma matlho. 20

'Ke ntlo ya ga rangwane, nka go isa teng.'

'O kae ena rangwanaago?'

Potso e ya phunya dikeledi mo matlhong a mosimane. A betsega ka lobelo. A fitlha a phamola baesekele ya gagwe a tsamaya. Motswagauteng a sala a tshwere pelwana ya gauta mo diatleng tsa gagwe. A ipotsa dipotso tse di se nang dikarabo. 25

E rile go ise go ye kae, *Janie* a goroga le koloi ya mapodisi. Motswagauteng le lekoko la gagwe ba gana go bona seo. Ya nna semphete ke go fete. Motšhini wa sala foo le meriri le yona ya sala e gasane.

Monna wa lepodisi yo o tlleng le *Janie*, a fitlha a sela sengwe fa fatshe. A tshwara *Janie* ka seatla, ba tsena mo koloing ya puso. 30

Motswagauteng a sala a itsholela gore tota o ne a batla eng mo mothong yo o tshwanang le ena, ka bammala le bantsho ka gale ba mo tlišetsa mathata.

A dula fa fatshe a ithuba mafatlha ka selelo. Mosadimogolo ljelele o ne a mo rutile gore a lele fa a utlwile botlhoko go efoga bolwetse jwa pelo. 35

- 7.1 Ngwana wa mosimane yo o tsamayang le mosadi wa montsho ke mang, mme o amana jang le Motswagauteng? (2)
- 7.2 Tiragalo e e tlhalosiwang mo temaneng, e diragalela kwa kae? (1)
- 7.3 Tlhalosa lebaka le mokgwa o Motswagauteng a ngwegileng ka ona kwa ga *Salamina* le *Alberto*. (4)
- 7.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke *Janie* mo temaneng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.5 Ke eng se se tlhotlheleditseng Gokatweng go nna paki ya mmuso? (2)
- 7.6 Padi e, e tlhagisa Mokwepa e le motho yo o ntseng jang? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 7.7 Go se utlwane ga ga Motswagauteng le *Koot* go tlhodilwe ke eng? (2)
- 7.8 Tlhagisa ka moo mogatsa mosadimogolo *Kornei* a tlhokafetseng ka gona kwa polaseng. (2)
- 7.9 Go kopana ga ga Motswagauteng le Mokoko, go tswelletsang jang poloto ya padi e? (2)
- 7.10 Semelo sa ga *Jan Smook* se na le seabe sefe mo botshelong jwa ga Motswagauteng? (2)
- 7.11 Fa o ne o le *Jankie*, mme o utlwa gore o imisitse mosadi wa montsho ka nako ya tlhaolele, o ne o ka dira eng? (2)
- 7.12 Mopadi o re ruta eng ka padi ya Leba Seipone? (2)

[25]

POTSO 8: POTSO YA TLHAMO**OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Bapisa thuto e e fitlhelwang mo pading e, le e re itemogelang yona mo dikolong gompieno. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 9: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****OMPHILE UMPHI MODISE – DPS Monyaise**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO B

Ga fologa monna a le moleele, a le matsatsarapa, e le Moaforika wa tsopa la maloba. A tsamaya a gabaletse, gonne o ne a tlhotsa 'oto la molema, mme a sa rate gore batho ba lemoge; a le lobadi fa godimo ga 'itlho la moja; a ka nna masomeamanelemotso. A salwa morago ke mosadi a le sekiritlana le mosimane wa 'ngwaga tse di supang.

5

Monnamogolo Ofentse o ne a sa bolo go kua mokgosi gore morwadie a mo thuse ka modisa. Jaanong o ne a mo leretse mosimane Modise, e le mosimane yo magodimo a ntshitseng maatlametlo, botswerere, manonthlotlho le matsetseleko a one otlhe fa a mmopa, gore popo e gomotsege, e itumele, dipounama di le sephara, e le tsa Moaforika wa tsopa la maloba, tsopa la Aforika le sa dubega mo 'atleng tsa badimo. Metlha eo e ile, re setse re lelela kgama le mogogoro.

10

Rona re godile re fitlhela go ntse go tse Moaforika o kile a bo a ipela ka mmala wa sebilo. Ba katogile monyo bana ba mmala o montsho, ba kgoma magodimo ka diphogwana, batho ba baleele re ba itumelela ntweng. Gompieno re gopa ka mpa fa fatshe, re lwela thito tsa dirite le dikgatlampane; bogosi bo ile le malata. Mme gangwe le gape, re tshokane re bonye peo e e re gopotsang kgalalelo e e phirimileng jaaka tsatsi la mariga.

15

Mosong o ba o tsogang mo Matile a tsamaya le ngwana wa ga mmangwana'gwe go ya go gama. Ga tse a eme fa pele ga mojako wa saka la dinamane, e re fa go tse 'Fesa!' a bulele namane e ye go rokotsa. A di bulela bongwe ka bongwe, ga ba ga sala di le pedi; jaanong a ithaya a re o a itse. Ga tse a fese gape. A emela kwa thoko gore namane e tswe; boemong jwa e le nngwe, ga tswa di le pedi. A imelwa ke ditsebe. A tlogela kgoro e butswa, a tabogela namane tse di duleng; fa a tla a thiba e nngwe ya tsone, a bona dipodi di karaganya kwa ntle. A tlogela namane, a tabogela dipodi. Basimane ba re 'Nnyaya, e seng namane, dipodi.' Bangwe ba re 'Nnyaya namane'. A tsietsega. Ao, jaanong ba mo ja setshego! Matlhogole! A ya gae a betilwe ke pelo.

20

25

Ya re go ise go ye kae a tlwaela botshelo jwa Matile; a itse gore fa kgomo e ya kwa tshimong e tshwanetse go potwa ka ntlha efe. Mme bogolo o ne a tsamaya le rraagwemogolo Ofentse, ka a na a tsofetse bobbe, a sa tlhole a itse go tsamaya a sa etelelwa pele ke mosimanyana; gongwe le gongwe kwa monnamogolo o yang gona, a sa tlogele 'itlho la gagwe kwa morago.

30

- 9.1 Monna yo o neng a fologa a le moleele, a le matsatsarapa, e le Moaforika wa tsopa la maloba ke mang, mme o tsalana jang le Modise? (2)
- 9.2 Tiragalo e e tlhalosiwang mo temaneng, e diragala kwa kae? (1)
- 9.3 Tlhalosa ka moo RraMosidi a lomeleditseng Motlalepule go bona morwae ka gona. (2)
- 9.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke Modise mo temaneng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.5 Ke eng se se tlhotlheleditseng mogokgo Borume go ya kwa Kgosing? Tshegetsa karabo ka dintlha di le PEDI. (4)
- 9.6 Padi e, e tlhagisa Monnamogolo Ofentse e le motho yo o ntseng jang? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.7 Letlhoo la ga RraModise mo go Modise le tlhodilwe ke eng? (2)
- 9.8 Tlhagisa ka moo monnamogolo Ofentse a tlhokafetseng ka gona. (2)
- 9.9 Seabe sa basetsana ba kwa *Doornfontein* se tsweletsa jang ditiragalo tsa padi e? (2)
- 9.10 A tshwetso e e tserweng ke Motlalepule ya go se lemolole mpa ka a ne a betelestwe, e maleba? (2)
- 9.11 Fa mosadimogolo MmaSebolai e ne e le nkokoago, a o ne o ka mo itumelela? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 9.12 Mopadi o re ruta eng ka padi ya Omphile Umphi Modise? (2)
- [25]**

POTSO 10: POTSO YA TLHAMO**MASEGO – G Mokae**

Bapisa thuto e e fitlhelwang mo pading e, le e re itemogelang yona mo dikolong gompieno. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400-450.

[25]**POTSO 11: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MASEGO – G Mokae**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO C

Bobedi bo dutse kwa pele mo ntlolehalahaleng e e mabono e, ya mabonebone; gareng ga borradipolotiki ba ba maatla lefatsheng, baitsegi ba ba tshamekang mo ditshwantshong, mme madulo a bona a sa ba rone le go le gonnye.

Kwa pelepele, gareng ga bagapi ba bangwe ba difoka tsa *Nobel*, go dutse lekau le e seng kgale le fetile dingwaga di le somaamane. Lekau le le lebegang le, le apere hempe ya mosego wa setso sa Maaforika, 'dašiki'; eo le kopileng go e rokelwa tsatsi le, go le gopotsa rraagwe-thoko wa lona; mongwe wa metheo ya botshelo jwa gagwe. 5

Sebaka sa gagwe sa go amogela sefoka seo bontsi bo yang badimong bo se eletsa sa fitlha, mme a gata a gatoga go ya kwa molomong wa go bua. A o tsholeletsa kwa godimo go fitlhela seemo sa gagwe se se ilang monyo, mme a simolola go bua: 'Maloko a komiti ya *Nobel* a a tlotlegang; ditlhogo tsa dinaga tse di farologaneng tsa lefatshe tse di tlotlegang; borre le bomme ba ba tlotlegang; ke sitwa go bona mafoko a go le bolelela ka foo ke ikutlwang motlotlo ka teng go bo ke segofadiwa ka sefoka se.' 10

'Ke raragana leleme ke tlotlo e ka gonne ke gopola gore go na le banna le basadi ba ba maboko a a gaisang a me, ba ba ka se ronweng ke go tlotlomatswa jaana.' 15

'Kwa gae re bua gore 'motho ke motho ka batho'. Ka jalo, ke tlhakanela sefoka se le batho ba ba mmalwa ba ba ntileng se ke leng sona gompieno'.

'Bangwe, ka go tlhoka lesego, ba setse ba fetile mo lefatsheng leno, fela, kwa ba leng teng, ke solofela gore ba a nkutlwa.

Bona ke rre le mmemogolo Kgabo le Goabaone Motsepe, kgaitsedie rremogolo MmaSontaga, rre-thoko wa me, yo o nkgodisitseng jaaka ngwana wa gagwe wa madi, a nthata; *Vusi Mgoma*, le mongwe wa balwela-kgololosego wa naga ya me yo a sa tlotlomatswang, *Sol Lazar*.' 20

'Ke ne ka segofatswa go nna le bona mo botshelong jwa me le mo lesikeng la me.'

'Borre le bomme ba ba tlotlegang, fa gompieno ke lebega ke na le phitlhelelo e e kwa godimo mo matlhong a lona, ke ka go bo ke eme magetleng a batho ba bagolo ba, mme ke gogelwa godimo ke letsogo le le boitshepo la Modimo ...' 25

'Ka lesego, ba babedi ba 'magetla a me Modimo o sa ntse a sa ba nkadimile, mme gompieno ba na le nna fa go tlhakanela motsotso o wa tlotlo le nna ...'

- 11.1 Bobedi jo bo neng bo dutse kwa pele mo ntlolehalahaleng e e mabono ke bomang? (2)
- 11.2 Tiragalo e e tlhalosiwang mo temaneng, e diragala kwa kae? (1)
- 11.3 Tlhalosa ka botlalo mabaka a a dirileng gore ba ga *Lazar* ba boele kwa Engelane. (2)
- 11.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke Sello mo temaneng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.5 Ke eng se se tlotlheleditseng *Sannah* go nosa Masego bojalwa fa ba ne ba le mo loetong? Tshegetsa karabo ka dintlha di le PEDI. (4)
- 11.6 Padi e, e re senolela mosadimogolo MmaSontaga e le motho yo o ntseng jang? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.7 Go se utlwane ga ga Masego le balelapa la ga *Vuzi Mgoma* go tlhodilwe ke eng? (2)
- 11.8 Tlhagisa ka moo balelapa la ga *Base Schalk* ba tlhokafetseng ka gona kwa polaseng. (2)
- 11.9 Fa o ne o le Goabaone, ngwana wa gago a tla a beleseditswe go tswa kwa sekolong, o ne o tlaa dira eng? (2)
- 11.10 Go ya ka wena, a tshwetso ya kgotlatshekelo ya go atiholela Rre Motsepe loso e ne e le maleba? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.11 A fa mosadi wa ga *Vuzi Mgoma* wa ntlha e ne e le mmaago, o ne o ka mo itumelela? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 11.12 Mopadi o re ruta eng ka padi ya *Masego*? (2)
- [25]**

POTSO 12: POTSO YA TLHAMO**NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Bapisa thuto e e fitlhelwang mo pading e, le e re itemogelang yona mo dikolong gompieno. Tshegetsa karabo ya gago ka ditiragalo go tswa mo pading e. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400 - 450.

[25]**POTSO 13: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****NTLHOMOLE MMUTLWA – OM Lobelo**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO D

Letsatsi le ne le setse le le fa godimo, Matsetseleko a tshwanetse gore a ka bo a sa bolo go ya tirong. O ne a tsoga a imakaletse thata, a le bokgwabo e kete setsenwa se sa tswa go entiwa. O ne a tlotlela Segonyamatlho ka toro eo ya gagwe e e makatsang. O ne a ipaakanya ka lepotlapotla, mme a itatlhela mo mmotokareng wa gagwe a wela tsela.

5

Matsetseleko o ne a tlhola a dira ka maikutlo a a hubitseng letsatsi leo, a ipotsa gore toro eo e ka tswa e raya eng tota. A nagana gore ka gongwe ke badimo, ba galefetse fa a latlhile legae a ile le naga.

Mogaetsho go a diragala dinako dingwe e bile mongwe le mongwe yo o dumelang mo setsong, a ka go bolelela ka ditoro tse di ntseng jalo. Bangwe ba re ke badimo, ba a bo ba go etetse, ba go tsibosa ka melato e o e dirileng kgotsa ka dikano tse o sa di diragatseng. Nnete yona ke gore, toro e maphata. Go lora go bontsha gore tlhaloganyo ya motho e a dira le fa a robetse, e bile o kgona go dira dilo tse dingwe a ntse a le mo borokong, jaaka go gotlholo, go ingwaya kgotsa go fetoga fa a sa robala sentle. Jaanong go ya ka ditumelo tse di farologaneng, bakeresete ba dumela gore Modimo o kgona go go etela mo torong, go go bolelela se a sa se itumeleleng kgotsa go fetisa thomo ya gagwe.

10

15

Go fela jalo ka badimo. Mogaetsho, o itse sentle fa Modimo le badimo, ba ka se go etele o ntse gongwe le ditsala tsa gago, o le mo mmileng, le fa o le mo kopanong o bua le batho. Batho bao ba ka nagana fa o tsenwa, e bile le wena o ka nagana fa o bona sepoko. Ke ka moo Modimo kgotsa badimo, ba go etelang mo torong gonne e le yona tšhono ya bona go ka bua le wena, go se ka moo o ka ganetsanang le bona ka teng, e bile o tllile go utlwa tsotlhe tse ba batlang go go bolelela tsona.

20

Matsetseleko o ne a sa itse gore a ka dira jang morago ga toro eo. O ne a nagana ka go ya go gaola kwa gae, go kwala lekwalo kgotsa go roma mongwe koo. Sebe sa phiri o ne a tshaba rraagwe le banna ba lekgotla. Baeletsi botlhe ba ga Kgosi Kgololo ba ne ba nyoretswe madi a gagwe, ba ne ba ikana bosigo le motshegare gore fa a ka fitlha, ba tllile go mo nwa madi a tshela. Tlhotlhetso yotlhe eo, e ne e tswa mo go Kgori, rraagwe Matsetseleko. O ne a ikutlwa a nyenyefetse thata mo morafeng, e bile a tsenwe ke matlho ka se se dirilweng ke Matsetseleko. Go ngweega fa gae, le go fetola rraagwe motho yo o maaka fa pele ga Kgosi le lekgotla.

25

30

- 13.1 Matsetseleko o lora jaana a le kwa kae, kwa ga mang? (2)
- 13.2 Matsetseleko o ne a dira kwa kae? (1)
- 13.3 Naya dintlha di le PEDi tsa toro ya ga Matsetseleko. (4)
- 13.4 Ke maikutlo afe a a tlhagisiwang ke Matsetseleko mo temaneng? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 13.5 Ke eng se se tlhotlheleditseng Rre Segonyamatlho go ya kwa batsading ba ga Matsetseleko? Tshegetsa karabo ka dintlha di le PEDi. (2)
- 13.6 Padi e, e re senolela Bra Boots e le motho yo o ntseng jang? (2)
- 13.7 Go utlwana ga ga Matsetseleko le Kukama go tlhodilwe ke eng? (2)
- 13.8 Tlhagisa ka moo Rre Kgori a tlhokafetseng ka gona. (2)
- 13.9 Seabe sa ga Tilodi Aphane e nnile sefe mo botshelong jwa ga Palesa le Mmathapelo? (2)
- 13.10 Go ya ka wena, a tshwetso e Baagileng a e tsereng ya go rola tiro e siame? (2)
- 13.11 Fa Kelogile e ne e le mmaago, a o ne o tlaa mo itumelela? (2)
- 13.12 Mopadi o re ruta eng ka padi ya Ntlhomole Mmutlwa? (2)
- [25]**

KGOTSA

DITLHANGWA TSA SETSO

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse di tlaotsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo ditlhangweng tsa setso tse ba di ithutileng.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa batlhatlhojwa ba itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, ba tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 14: POTSO YA TLHAMO***DITLHANGWA TSA SETSO – G Leeuw le ba bangwe***

'MONNA WA MOGWEBI' – BP Lekome

'KGOSI MOLEFI K PILANE' – MOM Seboni le EP Lekhela

Sekaseka mathata a a tlhagisiwang ke naane ya 'Monna wa mogwebi' le leboko la 'Kgosi Molefi K Pilane', o totile monna wa mogwebi le Kgosi Molefi K Pilane. Boleele ba tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400 – 450.

POTSO 15: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE***DITLHANGWA TSA SETSO – GS Leeuw le ba bangwe***

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NAANE: 'SETLHARE SA METLHOLO LE MOSADI' – CLS Thobega le G Litheko

NOPOLO E

Ga twe e rile bogologolo, ga bo go na le mosadi yo o neng a tsamaya ka loleme jaaka tlhapi. Motho yo o tsamayang ka loleme (go tewa yo o maaka), sa gagwe e le go lotlhanya batho ka go ikopela dijo. Leina la mosadi yo e ne e le Keneetsweng. Fa go le phakela, o ne a etela basadi ba motse, ena a sa apeye dijo ka a ne a itsapa. Mo motseng ga bo go na le setlhare se se neng se itse go bua. Setlhare se setona se, se ne se tuka molelo fa go le bosigo. 5

Mo motshegareng se ne se nyelela, mme se tle se bonwe fela ke batho ba ba neng ba itse fa se gona. Ga diragala gore e re letsatsi lengwe, fa Keneetsweng a tswa go seba mosadi mongwe kwa lapeng go le bosigo, a fapogela fa setlhareng go leka go ikhutsa. Ka a ne a lapile ke go tlhola a phepherega, a akela batho go sa tlhokafale ka go ipapaletsa dijo, a rapama fa tlase ga setlhare seo. Mosadi yo Keneetsweng a neng a tlhotse a mo sebile o ne a bidiwa Dikgagamatso. Keneetsweng o ne a aketse Dikgagamatso mo tsaleng ya gagwe a re o lala a tsamaya masigo a kopa dijo mo basading, a sa itirele ka diatla tse a di filweng ke Modimo. Keneetsweng o ne a sa bue nnete, o ne a bua fela jalo gore a tle a bone mogotswana wa bogobe go tlatsa mala. 15

Dikgagamatso e ne e le mongwe wa batho ba ba neng ba nosetsa setlhare se setona se, mme se ne se mmolelela diphiri tsa dira tsa gagwe.

Fa Keneetsweng a sa ntse a robetse fa tlase ga setlhare se, a tsosiwa ke mogote. A leba kwa godimo. A bona setlhare se tuka molelo. A tlalelwa. A leba kwa le kwa. Ka go ne go le lefifi, maru a apoga, ga nna lesedi la ngwedi. Keneetsweng a bona setlhare se sentle mo leseding le le neng le okediwa ke molelo. Setlhare sa tswa maoto. Sa bua sa re: 'Keneetsweng, o se ka wa nkakela ka o batla go ikopela dijo ka nna.'

Setlhare sa tuka go feta. Molelo le ona wa oketsega thata. Kgabo ya molelo ya sala e itladikile le naga yotlhe. Moriri wa ga Keneetsweng wa sosobana. A utlwa e kete mongwe o a mo kgama mo molaleng. A leka go goa. Ga pala. A leka go sia. Ga pala. Setlhare sa mela mabogo le tlhogo. Ya ne e kete Keneetsweng o ka iphitlha golo gongwe go itsa go bona dikgagamatso tse di kanakana tse. A leka go lela. A kgamega. Fa Keneetsweng a leka go bua, a bona ditlhase mo mmeleng wa gagwe.

- 15.1 Go ya ka naane e, moanelwamogolo, Keneetsweng, o ne a itsege ka eng? (1)
- 15.2 Naya seane se o ka se dirisang go thalosa bokao ba leina la ga Dikgagamatso. (2)
- 15.3 Morero wa naane e, ke eng? (2)
- 15.4 Fa o ne o le tsala ya ga Keneetsweng, o ne o ka mo thusa jang gore a se ka a tsena mo mathateng? (2)
- 15.5 Naya lebaka le le neng le dira gore Keneetsweng a se ka a ikapeela dijo? (2)
- 15.6 Tlhagisa dintlha di le PEDI tse di gakgamatsang ka setlhare sa metlholo. (4)
- 15.7 Mokwadi o batla go re ruta eng ka naane e? (2)

LE

NOPOLO F**LEBOKO LA DIKGOMO – MOM Seboni**

1 Malenkhu a marumo,
 2 Seapaa letoutou,
 3 Modimo o o nko e metsi,
 4 Mogodungwana o o molelo
 5 More o fisang banna ditedu,
 6 Dinyamafura di sa a tloeng,
 7 Selo sa mosimane wa Mokalaka,
 8 Ka nna nayo ka tlhoka boroko,
 9 Ka e tlhoka ka tlhoka boroko,
 10 Kgomo modimo wa mo gae
 11 Modimo o o jeleng rre,
 12 Le nna ngwana o tlaa nja!
 13 Kgomo totlhanya ditšhaba,
 14 Banyana ba re ya re e lela e re mmuu!
 15 Bagolo ba re ya be e re marumo!
 16 Ka e se dikgomo e le ditsosamodumo.
 17 Kgomo e bolaile banna ba le bantsi,
 18 Naa lona basadi lo bolawa ke eng?
 19 A be rona banna re ipolaya
 20 Manong ga a ke a nna mapiping fela,
 21 A be a bona dinama tsa batho
 22 Tsa banna ba ne ba tlhabanela ngope.

- 15.8 Tlhalosa mola 6 ka mafoko a gago, mme bokao bo sa fetoge. (2)
- 15.9 Tlhagisa morero wa leboko le. (2)
- 15.10 Nopola mola mo lebokong o o senolang gore nko ya kgomo e omelela fela fa e sule. (2)
- 15.11 Naya ponagalo ya poko e e mo meleng 8-9 le mosola wa yona. (2)
- 15.12 O ithutile eng go tswa mo lebokong le? (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 25

KAROLO YA C: TERAMA

Ditshwaelo ka kakaretso:

- Go boditswe potso ya TLHAMO le DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE go tswa mo terameng e o e tlhaleletsweng monongwaga.
- Batlhatlhojwa ba tshwanetse go araba potso e le NNGWE go tswa mo terameng e ba e ithutileng.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA C.
- Fa motlhatlhojwa a itlhophetse go araba dipotso tse dikhutshwane mo KAROLONG YA B, o tshwanetse go araba potso ya tlhamo mo KAROLONG YA C.

POTSO 16: POTSO YA TLHAMO**MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Teramakhutshwe ya 'Mosadi ke wa me', e tlhagisa matlhabisaditlhong a mo botshelong a lerweng ke megagaru le go sa kgotsofale. Tshegetsatsa bonnete jwa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa matlhabisaditlhong tse di senolwang ke moterama. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 17: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****MATSAPA DI A TSAYA KAE? – SS Mokua**

Buisa nopo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO G

(Ke letsatsi la Lamatlhatso. Nnaniki o ntse a anega dikhai mo terateng, Moremi o a mo thusa.)

MMUI A:	<i>(O a tshegatshega.)</i> Go nna le monna yo o go thusang go monate. <i>(Moremi o a mo lebelela.)</i>	5
MMUI B:	Ga se gantsi o fitlhela monna a thusa mosadi.	
MMUI A:	Thusano e nna teng fa go le kutlwano mo lapeng.	
MMUI A:	Ditsala tsa gago fa di ka tsena fa jaanong, o tlaa bo o ntlogela, o ba tshaba.	
MMUI B:	<i>(O a ikgakatsa)</i> Nna! Ke ba tshaba?	10
MMUI A:	Wena! O tshaba gore ba re o apere jase. <i>(Ba a tshega.)</i>	
MMUI B:	Mosadimogolo ga a tlhole a kgona. O akgilwe ke loso lwa mokgalajwana wa gagwe.	
MMUI A:	Mm! Ke a go utlwa. A o na le leano?	15
MMUI B:	Ee! Re tshwanetse go batla motho yo o tlaa nnang le ena. Ngwana wa ga mmangwane o nkutlwisitse botlhoko gore a tlogele mme a le esi.	
MMUI A:	Go ntse jalo, batho ba losika ga ba tshepagale.	
MMUI B:	E seng ba botlhe, ba bangwe. Mme fela mo lebakeng le, ke bona go le botoka gore re batle motho yo o tswang kgakala.	20
MMUI A:	<i>(O tsholetsatsa lentswe.)</i> Motho wa kwa kgakala? Fa go le jalo, o tshwanetse go itse kwa ga gaabo pele o ka mo tsaya.	

MMUI B:	Lebaka e le la eng?	
MMUI A:	O a tshameka wena! E tlaa re o tswa tirong, wa fitlhela ntlo e se na sepe, a fudugile ka thoto.	25
MMUI B:	Batho ga ba tshwane. Ka nako nngwe o ka nna le motho yo o tshepagalang.	

- 17.1 Naya leina la mmui A. (1)
- 17.2 Ngwana wa ga mmangwanaagwe Moremi o na le seabe sefe mo tswelatsong ya ditiragalo tsa teramakhutshwe e? (2)
- 17.3 A kgang ya ga Nnaniki e e reng Moremi o na le boitshwaro, e ne ya nna nnete? (2)
- 17.4 Mmuisano wa ga Moremi le Nnaniki o senola semelo sefe sa ga Moremi? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 17.5 Go gana tiro ga ga Nomalanga go na le seabe sefe mo tswelatsong ya morero wa teramakhutshwe e? (2)
- 17.6 Go nna ga bokgaisadie Moremi kwa malapeng a bona go tswelatsa jang poloto ya teramakhutshwe e? (2)
- 17.7 Fa Nobutlhe a ka bo a ganne go batlela boMoremi motho kwa ga gaabo, go ka bo go diragetse eng ka ditiragalo tsa teramakhutshwe e? (2)
- 17.8 E kete maitsholo a ga Moremi mo lelapeng la gagwe le la gaabo ga se a a tlwaelegile mo matshelong a rona. Dumelana kgotsa ganetsana le ntlha e ka dintlha di le PEDI. (4)
- 17.9 A se Nomalanga a se buang ka baoki ke nnete? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 17.10 Fa o ne o le Nomalanga, o se na tiro, mme o e batletswe jaaka Moremi a dirile, a o ne o ka e gana? (2)
- 17.11 Go ya ka wena, fa o ne o le Nnaniki, a o ne o ka dumelela Moremi go batlela mosadimogolo mothusi a ntse a na le bokgaisadie? (2)
- 17.12 O ithutile eng go tswa mo teramakhutshweng e? (2)
- [25]**

POTSO 18: POTSO YA TLHAMO**GA SE LORATO – MJ Magasa**

Terama ya *Ga se Lorato* e tlhagisa matlhabisaditlhong a mo botshelong a lerweng ke megagaru le go sa kgotsofale. Tshegetsa bonnete jwa tlhagiso e, o ikaegile ka ditiragalo tsa matlhabisaditlhong tse di senolwang ke moterama. Boleele jwa tlhamo e nne mafoko a a ka nnang 400–450.

[25]**POTSO 19: DIPOTSO TSE DIKHUTSHWANE****GA SE LORATO – MJ Magasa**

Buisa nopollo e e latelang, mme o arabe dipotso.

NOPOLO H

MMUI A:	<i>(Ka khutsafalo a geletse dikeledi)</i> O a itse le a tle le iteye motho lefatshe, e seng jaaka nna jaana. Ke gore mosadi yo ga a tlhole a iphitlha, o dira fela ke ntse ke mo lebile? Nna ke ne ke le botoka a sa mpone. <i>(O bitsa bana)</i> Wena Lesego le Emang mmaalona o a ntshotla. Ga a ntseye jaaka rre wa lelapa le.	5
MMUI B:	<i>(Ka pelo ya botlhoka kutlwelobotlhoko)</i> A ke re bitse mme a tle fa, ga go thuse re bua ka ena a seyo. A e re o ntsha selelo sa gago, a bo a itseela ka tsebe ya gagwe.	10
MMUI C:	O a itse nna ga ke bone mme molato. Kana le ena o bone golo gongwe kwa a ka nneng a etela teng. Motho o dira se a se boneng golo gongwe.	
MMUI A:	O a utlwa! O a utlwa Lesego! Ke ona maitseo a ga kgaisadio a? Le gale ngwana o gotsa mmaagwe. O tsoga a na le lelapa la gagwe a dira monna jaaka mmaagwe a ntira. Ke eletsa e kete bana bao ba gago ba ka tsoga ba go tshotse jaaka o ntshotse.	15
MMUI C:	<i>(Ka makgakga a ntse a sonyasonya, a goga dinko, a petla melomo e kete motho a nkgelwa ke sengwe)</i> E e anyang e leletse e ruta e e mo maleng. Fa ya pele e gatileng teng, fela jalo le ya morago. Fa go ka ntiragalela, e tlaa be e le segotsa.	20
MMUI A:	<i>(Ka go itlhomodisa pelo)</i> Wena ngwanaka Lesego le kgaisadio Emang, lo ke lo bue le Gadifele mmaalona. Ditiro tsa gagwe ga se tse di kgatlhisang. Go monna mongwe wa koloi o nna fa.	

- 19.1 Bana ba ga Mmui A ke bomang? (2)
- 19.2 Naya leina la lefelo la boitapoloso le Mmui A le *Angeline* ba neng ba ile kwa go lona. (1)
- 19.3 Ke goreng Mmui A a lelela mo baneng ba gagwe? (2)
- 19.4 Mmui C o raya eng fa a re: 'Fa go ka ntiragalela, e tlaa be e le segotsa.'? (2)
- 19.5 Seabe sa ga Mantsho ke sefe mo tsweletsong ya ditiragalo tsa terama e? (2)

- 19.6 Mokgwa o Motsamai a arabileng Selapo ka ona fa a tlile go buisana le ena ka mathata a lelapa la gagwe o senola semelo sefe sa gagwe? Tshegetsa karabo ka lebaka. (2)
- 19.7 Mmui A le *Suzan* ba kopane la ntlha kwa kae le gona jang? (2)
- 19.8 Go tlhagelela ga ga Kefentse go tsweletsa jang morero wa terama e? (2)
- 19.9 Ke dilo dife tse PEDI tse Motsamai a di diretseng *Suzan*? (2)
- 19.10 Fa Motsamai a ka bo a utlwile dikgakololo tsa boSelapo le go tlhokomela lelapa la gagwe, go ka bo go diragetse eng ka morero wa terama e? (2)
- 19.11 Go ya ka wena, a go siame gore Kefentse a duedise Motsamai dikete di le lesome tsa diranta ka a ntse a nna fa ga gagwe? (2)
- 19.12 Fa o ne o le ngwana wa ga Gadifele, a ratana fa pele ga gago, o ne o ka dira eng? (2)
- 19.13 Moterama o re ruta eng ka terama e, *Ga se Lorato*? (2)
- [25]**

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 25
PALOGOTLHE YA TLHATLHOB: 80